

Jože Horvat: *Profili prizorov. S pisatelji v času razkrajanja bivše države*. Murska Sobota: Pomurska založba 2003.

Zapiski, zbrani v *Profilih prizorov*, so nastajali v osemdesetih letih preteklega stoletja, v zadnjem desetletju bivanja v nekdanji državi torej, zadnja dva prispevka pa sta že iz časa po osamosvojitvi. Zanimivo je predvsem to, da iz let tik pred osamosvojitvijo in po njej (od februarja 1987 do avgusta 1995), iz zadnje faze "razkroja" torej, in let, ki so bila resnično nabita z dogajanjem, v *Profilih* ni nobenega zapisa.

Jože Horvat v uvodu izrecno poudarja, da svojih zapisov kasneje ni spreminjal in popravljal – gre torej za dokument časa – zapisani pa so bili "bolj za vajo in zasebno (s)hrambo spomina"; nastajali so kot posledica notranjega vzgiba, ko avtorju razmišljanje o določenih dogodkih ni dalo miru, kadar ga je kaj "prizadelo ali impresioniralo". Horvat ne ocenjuje in ne presoja, kar je osvežujoče; ne gre za obračun s preteklimi dogodki, ampak za razkrivanje intimnega doživljanja. V knjigi so se zato znašli precej različni zapisi, tako po dolžini kakor tudi po kakovosti in izpovedni moči; avtor je v uvodu zapisal, da so "svojevrstna mešanica intervjuja, reportaže, potopisa, feljtona in literarnih digresij".

Knjiga se začne z razmišljanjem ob Kocbekovi smrti; takšne in drugačne impresije, večinoma vezane na naravo, se prepletajo z opisom pogreba, pa tudi peripetij okoli pisanja nekrologa, Drago Jančar je moral s stavbe Slovenske matice sneti izobešeno črno zastavo ... Naslednji sestavek – ti si sledijo kronološko, kot so nastajali – je nastal deset dni kasneje, v popolnoma drugačnem vzdušju. Pod naslovom *Politiki so neumni* se skriva opis martinovanja na Dolenjskem, kjer je osrednja osebnost Vidmar, za katerega se zdi, da je na srečanju na svojo okolico vplival tako rekoč samo s svojo navzočnostjo. Včasih tako bralci mlajših generacij ob kakšnem zapisu obžalujemo, da vendarle ne dobimo kakšne informacije več, pa tudi duh časa se nam včasih nekako izmika (za razliko od tega imajo veliko

moč nekateri opisi obiskov templjev zgodovine, na primer Petrove cerkve, ob katerih začutimo moč stoletij). Dogodki so včasih le omenjeni – v *Nadaljni napadi na Slovence*, na primer, to velja za napadalce in napadence, in če se dogodka sami ne spominjamo, ne bomo o tem vedeli nič več kot prej. Resnični zapiski so (na srečo kratki) opisi “sej članov sosveta” Književnih listov (sicer pa tudi avtor sam ugotavlja, da so se mu “skoraj vse ali vsaj večina sej članov sosveta navadno zdele le malo smiselne”); v njih le redko kdaj najdemo kaj zanimivega (če odštejemo imena ljudi, ki so se s tem ukvarjali, ter občasne omembe kakšnih polemik in odzivov). Stalni gost teh srečanj je Vidmar – njega v Horvatovih zapisih najredneje srečujemo – običajno se pojavlja z ženo Nado, razen nekaterih drobcev, ki osvetljujejo odnos med zakoncema, pa Vidmarjeva podoba zato ni nič bolj jasna.

Prava moč in kvaliteta Horvatove knjige se skriva drugje: večina podrobnostnih – in osebnejših – opisov srečevanj s pisatelji izhaja iz avtorjevih intervjujev s pisci za ta ali oni časopis. Ti razkrivajo intimnejše poteze intervjuvancev, okoliščine, majhne podrobnosti, opise mimike in drobnih človeških potez, ki ob zapisih intervjujev izginejo med besedami ter ostanejo v novinarjevem vizualnem spominu. Horvatovi opisi sogovornikov povzročijo, da si avtorje nenadoma živo predstavljamo, pred nami se izrišejo kot osebnosti, ki postajajo prepoznavne tudi zaradi svojih kretenj, mimike in še česa, psica pa to razkriva kot pozornega sogovornika, opazovalca in spretnega opisovalca. Opisi nemalokrat razkrivajo njegova sprotna premišljevanja in ocenjevanja, iskanje distance ali pa pomena v okolju, ki obdaja pisatelja, sploh če gre za intervju, ki poteka na pisateljevem domu (in priznajmo si, marsikoga zanima vpogled v intimno okolje pisatelja, katerega dela prebiramo, zanima nas njegova človeška razsežnost – njegova v tem primeru zato, ker med Horvatovimi zapisi ni niti ene pesnice ali pisateljice). Nemalokrat so ti opisi tudi jezikovno zanimivi, Horvatov občutek za včasih že poetično razsežnost jezika se kaže predvsem pri opisovanju sogovornikov, včasih pa kaže tudi na njegov odnos do trenutne družbenopolitične situacije (za Enesa Čengića na primer pripomni, da si lahko “mane roke, v katere je poprej spravlil tako rekoč vse Krleževo življenje, pretočeno v 10.000 strani teksta ...”; ali pa zapiše “navadili smo se sedeti na špicah risalnih žebličkov, ne da bi čivknili”) in čeprav so ti opisi včasih tudi neizprosni, realistični (“Enes Čengić je visok, rejen – mogočen. /.../ oči se mu skrivajo gori pod obilnimi vekami, pravzaprav je ves čas kot blokiran zaradi velikega presežka kilogramov, ki mu bremenijo telo”), ne prestopijo meje, vedno ohranjajo tudi distanco.

V *Profilih prizorov* še posebej izstopata dva zapisa, ki bi ju bilo resnično škoda spregledati. V *Ustvarjanju v trpljenju* Horvat opisuje potek intervjuja in pregleda tega pri Mraku, le nekaj dni pred njegovo smrtjo (verjetno gre celo za zadnji intervju, ki ga je s tem pisateljem imel kdor koli). Poleg nekaj neverjetno dobrih opisov nam razkriva duhovne pokrajine tega človeka, hkrati pa osvetljuje tudi njegova razmerja s preostalimi “akterji” na takratnem

kulturnem prizorišču ter razmerja med njimi (Mrak – Vidmar, Vidmar – Kocbek), in to so resnično dragoceni zapisi in misli, za kakršne si želimo, da bi jih bilo v *Profilih* več.

Najbolj osebno izpoveden je začetek zadnjega teksta *Polom v Drami*, “konzili” na Krasu: “Naj začnem z najhujšim – z večerom 21. marca 1996, po koncu Handkejevega nastopa v ljubljanski Drami, kjer sem igral ‘vlogo’ njegovega izpraševalca, ali drugače, moderatorja predstave ... Da je ne bi bil sprejel! Od razočaranja še nisem ‘cel’, in ne vem, kdaj bom spet integralen ... Kajti zdaj kakor da sem tudi sam *looser*, izgubivši neznan delec sebe.” Pred nami je živ pogled z odra ljubljanske Drame, Horvatovo doživljanje odrskega dogajanja, ki smo ga mnogi spremljali z “druge strani”, iz zatemnjene dvorane, in komaj verjeli Handkejevemu mirnemu prebiranju *Pravičnosti za Srbijo* in njegovim odgovorom, ki so sledili. Horvat navaja tudi pisateljev komentar naslednjega dne, da je “tekst dobro premislil in tako, kakor sem zapisal, je. Vsi naj tako mislijo, kakor sem zapisal. Skrajni čas je, da tako mislijo.” Komentar ni potreben. Sicer Handkeja “predstavlja” tudi zgodnejši Horvatov zapis, *Teranton za Filipa Kobala*, zadnji tekst pa zveni kot trud za premoščanje nastale distance, morda celo kot poslavljanje od intimnega prijateljstva, ki se je v dolgih letih stkalo med njima. Poleg “pogleda z odra” dodaja tudi pogled iz krasovskega zakulisja ter je vsekakor eden od tekstov, ki v *Profilih prizorov* najbolj izstopajo. Slednji tudi zaradi piščeve očitne osebne in čustvene vpletenosti v dogajanje – z zadnjim zapisom tudi njegov profil izstopi z več ostrine in dobi novo razsežnost.